

STRIGONIUM ANTIQUUM VIII.

METROPOLIS HUNGARLÆ

Szerkesztő: Hegedűs András

Esztergom, 2017.

A COLLEGIUM CHRISTI ALAPÍTÁSA ÉS TAGJAINAK EGYETEMI TANULMÁNYAI

AZ OKLEVÉLEK ÉS KÉZIRATOK TANÚSÁGA

A kollégium a középkor jellegzetes, a mindenkori igényeknek megfelelően változó oktatási intézménye volt. Létrejöttében részben a középkor karitatív gondolkodásmódja,¹ részben gazdasági szempontok játszottak szerepet. A kollégiumok nemcsak tanítással foglalkoztak, hanem a tanulók anyagi ellátását is magukra vállalták. Közös, rendszerint alapítványi épületben, egy választott, vagy kinevezett vezető igazgatása alatt, meghatározott és jóváhagyott statútumok szerint éltek a tagjai, akiknek elsődleges kötelessége a tanulás volt.² A külföldiek számára alapított kollégiumokkal az egyetemi központokban már a 13. században találkozunk. A szerzetesrendek voltak az elsők, amelyek tagjaik számára Párizsban kollégiumokat létesítettek.³ Prágában Hedvig lengyel királynő a litván teológiai hallgatók számára alapított kollégiumot.⁴ Castiglione da Branda bíboros, pápai legátus, a veszprémi püspökség adminisztrátora (1412–1413), a második óbudai egyetem szervezője 1419-ben a paviai egyetemen kollégiumot alapított, és abban egy veszprémi kanonok számára helyet biztosított egyetemi tanulmányok folytatására.⁵ A magyarországi tanulókat Bolognában a 16. század második negyedében várta magyar alapítású kollégium.⁶

Esztergomban a szegény sorsú, tanulni vágyó scholarisok számára alapította a 14. század végén Budai János barsi főesperes a Collegium Christit⁷ (ennek feltehető időpontjára lásd alább részletesen). A jogtörténész Bónis György szerint a kánonista utánpótlást se-

1 PAQUET 1978, 399–425.

2 KÖRMENDY 1983, 3–4. Elsősorban Gábrriel Asztrik középkori oktatással, kollégiumokkal kapcsolatos cikkeire támaszkodva ismertettem a Collegium Christi mintáit, működési rendjét (GABRIEL 1969., különösen 98., 211–223., ld. HAJNAL 1959, 86–88.).

3 GABRIEL 1938. Különnyomat, 12.

4 SZÉKELY György 1972, 54–55.

5 FOFFANO 1972, 29.

6 Az első magyar, a későbbi magyar-illír kollégiumot Szondy Pál római magyar gyóntató, esztergomi, zágrábi nagyprépost, esztergomi vikárius, rozoni püspök 1553-ben hozta létre Bolognában, hogy egyházi és világi ifjak számára a teológia és mindkét jog tanulását lehetővé tegye. A kollégium felügyeleti joga a zágrábi káptalané volt (BRIZZI 1997, 143–150.). – Szondy Pál 1537-ben, Bolognában esztergomi kanonoki javadalommal tanult (VERESS 1941, 90–91., vö. KOLLÁNYI 1901, 140–141.).

7 A Collegium Christi alapítására, mintáira KÖRMENDY 1983, 3–13.

gítette alapításával.⁸ A medievista irodalomtörténész Mezey László – későbbi analógia alapján –, Bakócz Tamás egri püspök domus procedentumához hasonlóan „bizonyos értelemben” a papnevelés intézményének tartotta.⁹ Mályusz Elemér a középkori magyarországi egyházi értelmiség képzésében a kánonjogi művek másolását tartotta a Collegium Christi elsődleges érdemének.¹⁰ Az eddig ismert források újraolvasása mellett lehetőség nyílt azonban újabb forráscsoport vizsgálatára. Csapodi Csaba az 1686-ban Budáról a bécsi Hofbibliothekbe szállított anyagban több Esztergomból származó, közte a Collegium Christi possessor bejegyzését tartalmazó kötetet azonosított.¹¹ A kodikológia módszerével további kötetek voltak azonosíthatók, amelyek elsősorban a kánonjog egyetemi oktatáshoz kapcsolódtak.¹² A Collegium Christi könyvtárának jelenleg ismert, természetesen csekély számú, csonka, több esetben újrakötött kötetére támaszkodva azonban – pars pro toto – kirajzolódik a kollégium tagjainak szaktanulmányi választása. Mielőtt azonban részletesen bemutatnánk ezeket, ismerkedjünk meg a kollégium alapítójával és az alapítás körülményeivel.

A kollégium alapítója, Budai János barsi főesperes.¹³ IX. Bonifác pápa 1399. április 28-án bízta meg az esztergom-szenttamási prépostot, Domoszlói Jánost,¹⁴ Budai János kérelme alapján alapítványa felülvizsgálatával, majd jóváhagyásával. A bulla nem maradt fenn. A Regesta Lateranensia sorozat 69. kötete f. 219v–220r-on lévő másolatából,¹⁵ és az esztergomi káptalan – ún. 1397. évi, 15. század végén összeállított¹⁶ – vizitációjából ismerjük a kollégium alapításának célját, a működésére vonatkozó előírásokat. Az itt leírtak problémás voltát már viszonylag régen észrevette a kutatás, s megoldására különböző elméletek születtek (lásd alább), de mielőtt belevágnánk a vonatkozó rész elemzésébe, lássuk az ominózus szövegrészletet!¹⁷ „Továbbá az esztergomi egyházban van a tanulni kívánó szegény iskolások Krisztus-kollégiuma, amelyet Budai János mester, barsi főesperes és esztergomi kanonok alapított, és amelyet a Buda városában fekvő

8 BÓNIS 1971, 44.

9 MEZEY 1979, 192., vö. MÁLYUSZ 1971, 105.

10 MÁLYUSZ 1971, 333.

11 CSAPODI 1984, 54–55.

12 KÖRMENDY 2002, 157–188.

13 Budai János kollégium alapítására, tanulmányaira, könyvtárára ld. KÖRMENDY 2007, 64–69.

14 A megbízásban nem szerepel a prépost neve, de az esztergom-szenttamási társaskáptalan préposti címét 1380. máj. 12. (HO VII. 416.) és 1399. nov. 30. (DF 249000.) között Domoszlói Miklós fia, János viselte. Apja nevére: ZsO I. 4632. sz.

15 Mon. Vat. I/4. 119–120.

16 C. TÓTH 2015a., 8, illetve lsd. majd az erről készülő munkát.

17 A fordítás során a következők munkákra voltunk figyelemmel: KNAUZ 1863, 347.; KOLLÁNYI 1900., xlix–l.; KÖRMENDY 1983, 5–6.; MÉSZÁROS 1984, 342–360. 350–351. – A kollégiumra ld. még MÁLYUSZ 1971, 91–92.

négy¹⁸ házának bérleti díjával javadalmazott, a házak fekvéséről a város okleveleiből mindenki tájékozódhat. A mondott Kollégium vezetője a barsi főesperes és *magát a Kollégiumot szükséges helyreállítani* [kiemelés – C. T. N.]. („*Item in ipsa ecclesia Strigoniensi est Collegium Christi pauperum scolarium studerre volentium, fundatum per magistrum Johannem de Buda, archidiaconum Barsiensem et canonicum Strigoniensem, dotatum quatuor domibus cum censibus earundem in civitate Budensi existentibus, et habitis, quarum situs et loca in litteris dictae civitatis plene describuntur. Cui collegio praesidet archidiaconus Borsiensis et ipsum Collegium indiget reformatione*.”) Továbbá a barsi főesperesség a kanonoksággal együtt a Krisztus-kollégiumhoz van kapcsolva. És ha üresedésben van, az esztergomi érsek adományozza azt, de senki másnak nem adhatja, mint a Kollégium diákjaiból annak, aki egykor a Krisztus-kollégium pénzén tanult, természetesen az idősebbek és méltóbbak közül, és az így kiválasztott legyen a vezetője a Kollégiumnak, valamint élvezze a főesperesség és a kanonokság jövedelmét, ám ami azon felül marad, a Kollégiumnak kell adnia, és nem hagyományozhatja senkire, hanem mindene a Kollégiumé lesz. („*Item archidiaconatus iste Borsiensis simul cum canonicatu est annexus ipsi Collegio Christi. Et cum vacant, habet conferre dominus archiepiscopus, pro tempore existens, non tamen nisi alteri ex filiis Collegii ipsius, hoc est illi, qui ex pecuniis ipsius Collegii Christi studuit, seniori tamen, sive digniori, et talis in ipsa sua creatione sit praesidens ipsius Collegii; talis etiam archidiaconus habet duntaxat usufructum ipsius archidiaconatus, et canonicatus, quicquid supererit ipsi Collegio succedit, nec testari potest in morte sed omnia cedent pro Collegio*.”) És az ilyen vezető köteles kiválasztani néhány szegény iskolást az igyekvőbbek közül és őket köteles elküldeni az országon kívül az általuk választott helyre tanulni, és azoknak és magának a Kollégiumnak, akik abban tanulni kívánnak, kell a költségeit fedeznie; még pedig úgy, ha ezek a tanulók később jövedelmezőbb álláshoz jutnak, kötelesek visszafizetni a Krisztus-kollégiumnak az összes költséget, amelyet taníttatásukra fordítottak, ha netán ilyen szerencse nélkül halnának meg, akkor mentesek a visszafizetés alól. („*Et talis praesidens semper tenetur eligere aliquos pauperes scolares, studiosos tamen, et illos mittere extra regnum ad loca studii ubi proficere valeant, talibusque et Collegio ipso expensas ministrare tenetur, quibus vivere valeant in loco studii; ita tamen, ut quando tales studentes ad pinguiorem fortunam venient, tenentur persolvere ipsi Collegio Christi omnem pecuniam, quam inde pro suo studio levaverunt; si autem morientur sine aliqua fortuna dominii, tunc expediti erunt a solutione*.”)¹⁹

A fenti, a vizitációban található sorokat tartja a szakirodalom az első biztos hír-

18 A házak közül egyet ismerünk biztosan, azt, amelyik az Olasz [mai Országház] utcában állt a Szerecsen, majd Garai nagy ház mellett (Végh 2006–2008, I. 227., II. 52/145. sz.).

19 KOLLÁNYI 1901, 71–106., 239–272., 241–242.

adásnak a Budai János által alapított Krisztus-kollégiumról és teszi annak létrejöttét az 1390-es évtized első felére.²⁰ Az első hírünk Budai Jánosra 1374-ből van, amikor mint borostyánkoszorúsi vizsgával rendelkezőt befogadták a prágai egyetemre. Ehhez képest – már amennyiben a két személy ugyanaz – 1383-ban még mindig ott tanult, és csak 1385. februárjában nyerte el a licenciátusi, júliusban pedig a hét szabad művészet mestere fokozatot.²¹ Eddigi tudásunk szerint – furcsa módon²² – legközelebb csak hat év múlva, 1391. december 26-án találkozunk nevével az esztergom-szentistváni prépostság alapítólevelében, mint kanonok.²³ Mindezek alapján talán joggal gondolhatjuk, hogy még egy-két évig folytatta egyetemi tanulmányait, noha a kánonjogi doktrátust nem sikerült elérnie (a későbbiekben mindig *magister* címmel illetik).²⁴ A barsi főesperességet valamikor 1393. május 9-e²⁵ után, de 1396. szeptember 18-a előtt nyerte el.²⁶ Főesperességét és kanonokságát 1427. február 4-én bekövetkezett haláláig viselte.²⁷

Ha még emlékszünk rá, a Kollégiumra vonatkozó passzus első részének végén áll egy általunk (is) kiemelt mondat („magát a Kollégiumot szükséges helyreállítani” – *et ipsum Collegium indiget reformatione*),²⁸ amely egyrészt sehogyan sem illeszkedik az előtte, de – hozzátehetjük – az utána következő mondatokhoz sem. A vonatkozó szövegrész magyarázatával korábban mind Körmendy Kinga, mind Mészáros István megpróbálkozott. Az előbbi szerző szerint e mondat magyarázná, tudniillik, hogy a kollégium reformálásra szorul, az 1393–1395 közötti alapítást.²⁹ Mészáros István viszont észlelve, hogy az 1390-as évek eleji alapítás és az 1397-es reformálás szükségességét hangsúlyozó adat között meglehetősen rövid idő telt el, ami nem tenné indokolttá a kollégium „korszerűsítését”, kénytelen-kelletlen magyarázatot keresett, illetve talált a jelenségre: „Az 1397-es szöveg szerint a prezidens külföldi [kiemelés – M. I.] tanulmá-

20 KÖRMENDY 1983, 5–7.; MÉSZÁROS 1984, 345–346., 350.; MÁLYUSZ 1971, 333.; GÁBOR 1912, 309.

21 KÖRMENDY 1983, 6.; GÁBOR 1912, 311.; SZÖGI 2012., 55.

22 Neve még az egyszerű kanonokoké között sem szerepel.

23 PÓR 1909, 96. (DF 238039.) – Az eddigi irodalom azt feltételezte, mivel az oklevél szövegében Budai János neve a főesperesek közé ékelődött („*Michael Zoliensis, Gregorius Hontensis, Iohannes Budensis, Leonardus de Pensauro decretorum doctor Zagrabienensis archidiaconi*”), hogy tollban maradt a főesperessége neve, ám egy 1393. V. 9-i (DF 236647. = ZsO I. 2924. sz.) oklevélben egyértelműen csak mint kanonok szerepel. E forrás tükrében tehát el kell tekintenünk a szóbanforgó alapítólevél korábbi értelmezésétől.

24 A magister cím persze nem feltétlenül jelentette egy személy tanultságát, de amennyiben elfogadjuk Solymosi László e kérdésben vallott nézetét, amely szerint a méltóságot vagy hivatalt viselő kanonokokat „*dominus*”, míg az egyszerű kanonokokat „*magister*” címmel illeték (SOLYMOSSI 2002, 13–74. 28.), akkor Budai János barsi főesperes esetében a magister cím az egyetemi végzettségére utalhatott.

25 DF 236647. (ZsO I. 2924. sz.)

26 ZsO I. 4518. sz.

27 SZABÓ 306.

28 KOLLÁNYI 1901, 241.

29 KÖRMENDY 1983, 7.

nyokra küldi a kollégium növendékeit; az 1399-es pápai irat bárhoz levő [kiemelés – M. I.] egyetemről beszél ezzel kapcsolatban.” Azaz véleménye szerint „1397-re már megerősödött az 1395-ben alapított óbudai egyetem, s a régihez képest új helyzet keletkezett: nem feltétlenül kellett már külföldre menniük azoknak a fiataloknak, akik egyetemi tanulmányokat kívántak végezni.”³⁰ Ez utóbbi érv viszont nem igazán áll meg az ismert források fényében: IX. Bonifác bullájából tudjuk, hogy az előjárónak magister artium fokozattal, vagy a kánon, civiljog doktori fokozatával, vagy más tudományszakokból valamelyik fokozattal kellett rendelkeznie.³¹ IX. Bonifác pápa bullája is megerősíti a vizitáció tanúsága³² mellett, hogy Budai János nem határozta meg a külföldi tanulmányoknak sem helyét, sem a szakválasztást, mindkettőt a scolarisokra bízta.³³

Mint látható, a korábbi magyarázatokban a *reformatio* szónak a mai értelmét használták szemben a régebbi/középkori (megújítás, helyreállítás) jelentésével, tették ezt azért, hogy elkerüljék annak megválaszolását, amelyet Mészáros István így jellemzett: „Vajon miért s milyen korszerűsítést igényelt az alig néhány évvel korábban alapított s még újnak számító intézmény?”³⁴ Mielőtt tovább lépni, idéznünk kell Knausz Nándor véleményét is, aki így oldotta fel a problémát: „a visitatio szerint e társulatnak 1397. évben javításokra volt szüksége (ipsium Collegium indiget reformatione.) Ezen javítások ama visitatióban így eszközöltettek: Quia in alma hac Strigoniensi ... Így újólag rendeztetve a társulat egy századon túl virágzott, ...”³⁵ A Knausz Nándor által teljes szövegében idézett rendelkezéssel (*Statutum super reformatione collegii Christi*)³⁶ egyetlen apró probléma van, hogy nem része a vizitációnak, jöllehet a korai kötet részét képezte.³⁷ Íráskepe alapján a 16. század első felében másolhatták be a könyvbe, és kísérteties hasonlóságot mutat az utána következő, Várdai Pál esztergomi érsek által 1530-ban³⁸ tartott vizitáció szövegét leíró kéz írásával.³⁹ Így ha nem ragaszkodunk a vizitációban szereplő 1397-es dátumhoz, akkor a Kollégium reformációja rögtön értel-

30 Mészáros 1984, 351.

31 Mon. Vat. I/4. 119.

32 „presidens semper tenetur eligere aliquos pauperes scolares, studiosos tamen, et illos mittere extra regnum ad loca studii, ubi proficere valeant” – Kollányi 1901, 242.

33 „quoddam Collegium pauperum scolarium, qui literarum studio in loco, ubi illud vigeat generale, in qualibet licita facultate insistere debeant, loci ordinari ad id accedente consensu fundavit” – Mon. Vat. I/4. 119.

34 Uo.

35 Knausz 1863, 348–349.

36 PL, AR Lad. 50., nr. 11., f. 56r–v (DF 237946. 181. és 183. dia).

37 Körmeny Kinga összefüggésbe hozta a rendeletet a Kollégium 15. század végén meglévő nehézségeivel, s a szöveget mint „az 1397-es vizitáció XVI. sz. eleji másolatának kiegészítései” alatt tárgyalta (Körmeny 1983, 10.).

38 Az évszám későbbi kézzel szerepel a Nos Paulus de Warda archiepiscopus Strigoniensis etc. sor felett.

39 Vö. PL, AR Lad. 50., nr. 11., f. 57r–58v (DF 237946. 185–191. dia).

met nyer. Amint azt már idézett szerzőink kifejtették, a Krisztus-kollégium a 15. század végén (1482-től keltezhetően) komoly problémákkal küzdött, a pénzügyei meglehetősen rosszul álltak, a diákok külföldi taníttatása is el-elmaradozott, így a Collegium Christi szervezete akkor valóban megújításra szorult. Az előbbieket figyelembevételével az esztergomi egyházlátogatási jegyzőkönyv 5. válaszában a Collegium Christi kapcsán elmondottak lejegyzésére legkorábban a 15. század utolsó negyedében kerülhetett sor.

Másrészről a fentebbiekben kifejtettek közül a Krisztus-kollégium alapítási idejére az alábbiak következnek: az alapítás ideje melletti érvelésünkben az esztergomi vizitációt ki kell zárunk. Az első biztos, kétségtelen hitelű adat a Collegium Christi létezésére az 1399. április 28-i pápai megerősítés.⁴⁰ Ennek ellenére az alapításra valamikor az 1390-es évek elején, legvalószínűbben a Körmendy Kinga által is leírt 1394-es év folyamán került sor, amikor Budai János talán már viselte a főesperesi hivatalt – mint láttuk 1393-ban még nem, 1396-ban viszont már ő volt a főesperes⁴¹ – és nem sokkal annak elnyerése után létrehozta a Kollégiumot.

Excursus

E helyen kell kitérnünk Érszegi Gézának két, nemrégiben megjelent cikkére, amelyben a kollégium alapítási évét az 1399-es évre tette, azonbelül is a pápai bulla kibocsátásának időpontjára (1399. ápr. 28.). Mint írta „mivel ismert, hogy a pápához benyújtott kérvény és az arra kapott válasz, maga az engedély pápai bulla formájában ugyanarra a napra van keltezve, egyértelműnek látszik, hogy a kollégium alapítási éve 1399. Ezt a keltezést nem befolyásolja az sem, hogy a kérvényből kiderül Budai János előzetesen közjegyzői oklevélbe foglaltatta az alapítványát.”⁴² A pápai bulla eme megjegyzése alapján, amely szerint János is megpecsételte a közjegyzői iratot, egy, a 2000-es évek közepén előkerült pecsétnyomót János személyéhez és a kollégium alapításához kötötte: „A közjegyzői oklevelet nemcsak a közjegyző kézjegye hitelesítette, hanem Budai János pecsétje is. Nemrég került elő egy pecsétnyomó, amely János esztergomi kanonoké volt, s hihetően Budai Jánosé.”⁴³ A pecsétnyomóról négy évvel később már mint gyűrűspe-

40 MON. VAT. I/4. 119.

41 A János előtti utolsó ismert barsi főesperes valamikor 1391. febr. 23-a előtt hunyt el. (FEJÉR. X/1. 704.).

42 ÉRSZEGI 2012, 244. – Ugyanezt írta másik tanulmányában is, ld. ÉRSZEGI 2016, 73. (A tanulmánnyal kapcsolatban megjegyzendő, hogy a szerző felcserélte az óbudai egyetem és a Collegium Christi alapítását engedélyező pápai bullákat [73. 6. jegyz. és 74. 7. jegyz.]; Antonius de Ponte sebeniói(!) püspök, esztergomi vikáriussága kapcsán olyan irodalomra hivatkozik [74. 9. jegyz.], amelyben erről nem tesznek említést; az esztergomi vizitáció kapcsán pedig nem Kollányi publikációjára hivatkozik, hanem két regeszta kiadványra.

43 ÉRSZEGI 2012, 244., a pecsétnyomó körülírta: S(igillum) mag(istri) Ioh(ann)is can(onici) Strigonen(sis), „a pecsétképpen hat félkaréjjal körbevett kiterjesztett szárnyú, jobbra forduló hasi oldalát mutató sas látható” – a sast a szerző összefüggésbe hozta Zsigmond király felségi pecsétjén látható sassal, és ez alapján a pecsét elkészültét 1387 utánra tette (ÉRSZEGI 2016, 73.).

csétről írt. „A bronzból öntött, vésett pecsét átmérője 3 cm, vastagsága (füllel együtt) 1,15 cm.”⁴⁴ A pecsétnyomó mérete azonban nem a gyűrűspecsétek általános nagyságát mutatja,⁴⁵ sőt a hátlapján fül van, amely inkább arra utal, hogy felfüggesztve és nem az ujján hordta valaki. Fontos kérdés továbbá a *typarium* körirata, amelyen a „János esztergomi kanonok pecsétje” véset szerepel. Ha és amennyiben Budai János barsi főesperesként alapította a kollégiumot, miért nem főesperesi címét feltüntető pecsétet használt? (Mivel a barsi főesperesség javairól rendelkezett, így kizárható az, hogy azért szerepel csak kanonoksága a pecséten, mert az alapításra még a főesperesi méltóság elnyerése előtt került sor.) De maradjunk még a Jánosoknál! Ha arra vagyunk kíváncsiak, hogy az esztergomi káptalanban a vonatkozó – azaz 1387, a pecsétnyomó Érszegi Géza szerinti legkorábbi megvésése és 1427, Budai János halála közötti – időszakban hány János nevű kanonokkal találkozunk, akkor természetesen először is Kollányi adattárára támaszkodhatunk. Ebből kiderül, hogy Budai Márk fia, Jánoson kívül még hat másik János nevű kanonokot találunk: Szász János (1390–1400),⁴⁶ Esztergom-újvárosi Miklós fia, János (1392–1418),⁴⁷ Lóránt fia, János (1397–1416),⁴⁸ Jakab fia, János (1406),⁴⁹ István fia, János (1415),⁵⁰ János (1425).⁵¹ Jóllehet Kollányi adatai nem minden esetben pontosak,⁵² de így is nyilvánvaló, hogy az azonosítás korántsem egyértelmű. Mint látható, legalább fél tucat János neve rejtőzhet a pecsétnyomón,⁵³ arról nem is beszélve, hogy a székeskáptalanban ekkor nem egyetlen *Budai* János nevű kanonok volt. A kollégium alapító Márk fia, János mellett 1415 és 1418 között adatolható egy István fia, János nevű esztergomi kanonok is, akinek itteni javadalmán túl a budai és váci káptalanban is volt javadalma, 1417 őszétől pedig váradi örkanonoksággal is rendelkezett, sőt, szintén *magister artium* fokozatot szerzett valamikor.⁵⁴

44 ÉRSZEGI 2016, 73.

45 Ld. pl. Pálóci György esztergomi érsek gyűrűspecsétje 15 x 11 mm, Szécsi Dénes érseké 14 x 18 mm, Zrednai (Vitéz) János érseké 15 x 13 mm, Bálint budai olvasókanonoké és Ferenc budai plébánosé egyaránt 20 mm. HEGEDŰS 2000, 119., 122–123., 141., 144.).

46 KOLLÁNYI 1900, 70.

47 Uo. 75.

48 Uo. 82.

49 Uo. 86.

50 Uo. 87.

51 Uo. 91.

52 Az okleveles források alapján éppen egy tucat János nevű kanonok ismert a káptalanból (C. TÓTH Norbert: Az esztergomi székeskáptalan archontológiája. Kézirat).

53 A pecsétnyomót Kiss Etele (Magyar Nemzeti Múzeum) közlése szerint Baranya megyében, Hegyhátszentmárton-Szőlőhegyen (Villányi-hegység) találták (talányos, hogyan kerülhetett oda), jelenleg magángyűjteményben van, múzeumi nyilvántartási száma: 2010K062., képét az engedélyükkel közöljük.

54 1415. febr. 24. (ZsO V. 296. sz.) – 1418. jan. 7. (MON. VESPR. III. 4.); váradi örkanonokságára: DL 10615., vezetéknévére ld. LUKCSICS I. 6. sz.

Ha már a források felé fordulunk, érdemes olyan okleveleket is keresnünk, amelyeket János nevű esztergomi kanonok bocsátott ki, netán pecsételt meg. Kutakodásunk során találtunk rá Esztergom-újvárosi János esztergom-szentistváni prépostnak esztergomi vikáriusként kibocsátott oklevelei egyikén (1409. márc. 14.)⁵⁵ a „Budai János pecsét-nyomóján” található pecsétképhez nagyban hasonló ábrával rendelkező pecsétre:

1. János esztergomi mesterkanonok pecsétnyomójának pecsétképe (A pecsétnyomó átmérője: 32 mm)

2. Esztergom-újvárosi Miklós fia, János esztergom-szentistváni prépost, vikárius gyűrűspecstjének (1409) lenyomata (A pecsét átmérője: kb. 16 mm)

Természetesen nem jelenthetjük ki teljes bizonyossággal, hogy a pecsétnyomó és a későbbi pecsétlenyomat egy és ugyanazon személyé volt, de hipotézisként felvethető tulajdonosuk azonossága. Esztergom-újvárosi Miklós fia, János első ismert méltósága az esztergomi örkanonokság volt, amelyet 1390 és 1397 között viselt. Örkanonoksága után alig egy évig a nógrádi főesperesség, majd 1399 elejétől 1417 végi haláláig az említett prépostság élén állt. Közben, mintegy hat éven át ő volt Kanizsai János esztergomi érsek esztergomi vikáriusa (1404–1410).⁵⁶ Kanizsai birodalmi kancellári kinevezése után pedig ő lett a helyettese, a birodalmi alkancellári tisztséget szintén a haláláig töltötte be.⁵⁷ Noha nincsen adatunk Esztergom-újvárosi János „egyszerű” kanonokságára, de talán nem földről elrugaskodott feltevés az, ha azt gondoljuk, hogy örkanonoksága előtt, valamikor az 1380-as évek végén kerülhetett be a székeskáptalan kanonokjai közé. Esztergomi kanonoksága idején pedig megvésethette magának első pecsétnyomóját, amelyet később – természetesen – aktuális méltóságainak megfelelően cserélt és újravésatett.

55 DL 62559. – A pecsét lenyomatának képét a Magyar Nemzeti Levéltár engedélyével közöljük.

56 Vikáriussága 1404. okt. 7. (ZsO II. 3430. sz.) és 1410. máj. 30. (DF 273517.) között adathozható.

57 C. TÓTH 2014, 5–6.

A pápai bulla a Collegium Christi megalapítási cselekményének nem kezdő időpontja, hanem éppenséggel annak lezárása. Budai János barsi főesperes alapítása önmagában is, mindenféle pápai megerősítés nélkül megállt – gondoljunk csak a különböző egyéb kegyes alapítványokra, a kápolna- és az oltáralapításokra, illetve azok javadalmazására. (Ilyen példa a Kanizsai János érsek által alapított Szűz Mária kápolnának csere útján juttatott birtokok adományozásának pápai jóváhagyása.⁵⁸) A pápai megerősítés a remélt „örökös léthez” kellett: a megszüntetés lehetőségét a kánonjog segítségével kizárni. Azaz az 1399. április 28-i pápai bulla csak egy dolgot bizonyít: a kollégium már ezen időpont előtt működött.⁵⁹

*

A Collegium Christi 1394. év körüli alapítása mellett szól még egy, eddig nem említett személy pályája: a kollégium létrejöttének időpontjához szokás kapcsolni egy másik esztergomi kanonok nevét, aki a Krisztus-kollégium első tagja,⁶⁰ avagy rangidőse⁶¹ lehetett. Ő nem más, mint Pöstyéni György fia, Tamás, aki 1395-ben iratkozott be a prágai egyetemre, ahol 1399-ben érte el a jog borostyánkoszorúsa, 1401-ben a licenciátusa címet, majd végül 1402-ben a kánonjog doktora lett.⁶² Hazatérése után valamikor esztergomi kanonokságot kapott, majd az 1400-as évek első évtizedének vége felé elnyerte első jelentősebb javadalmát is: 1409. március 14-én Tamás kánonjogi doktor, esztergomi egyházmegyei vizitátor már mint sasvári főesperes szerepel.⁶³ Tisztségét nem sokkal korábban kaphatta, mivel elődje, Tarkői Pál napra pontosan két évvel korábban még betöltötte a javadalmat,⁶⁴ viszont honti főesperesként először 1409. július 25-én szerepel.⁶⁵ Tamás következő javadalmát ismét Tarkői Pál rangemelkedésével nyerte el. Pál utoljára 1411. május 23-án szerepelt honti főesperesként,⁶⁶ 1412. augusztus 8-án már esztergom-szenttamási préposti címével kerül élénk, ugyanezen oklevél méltóságsorában már Tamás áll honti főesperesként.⁶⁷ Javadalmát 1418 április elejéig viselhette, hogy aztán a június vége már a nyitrai főesperesség élén találja,⁶⁸

58 MON. VAT. I/4. 120.

59 Érdemes megemlítenünk, hogy 1399. ápr. 28-ról több esztergomi vonatkozású pápai rendelkezés is fennmaradt (vö. MON. VAT. I/4. 119–127.).

60 KÖRMENDY 1983, 7.

61 MÉSZÁROS 1984, 353.

62 KÖRMENDY 1983, 13.; MÉSZÁROS 1984, 353–354.; MÁLYUSZ 1971, 309.; GÁBOR 1912, 311.

63 ZsO II. 6650. sz.

64 ZsO II. 5365. sz.

65 ZsO II. 6929. sz.

66 DF 236411.

67 DF 238622.

68 ZsO VI. 1778. sz., LUKSICS I. 105. sz.

amelyet 1427. február 7-én⁶⁹ még betöltött, utána viszont eltűnik forrásainkból. Közben rövid időre, 1423 decembere és 1425 január eleje között esztergomi vikárius volt.⁷⁰

Pöstyéni Tamás személye a kollégiumalapító Budai Jánoséhoz a „prágai perrendtartáson” keresztül kapcsolódik, amelyen viszont az eddigi alapítási évszámok nyugszanak. De miről is van szó? A *Processus iudiciarius secundum stilum Pragensis* szerzője Nicolaus (Mikulaš) Puchnik,⁷¹ a prágai egyetemen magister artium, licenciatus decretorum fokozatot szerzett.⁷² 1382-től a kánonjog tanára az egyetemen. 1389–1390 között az egyetem rektora. 1383–1395 között a prágai érsekség officialisa, majd 1395–1402 között vikáriusa.⁷³ 1402-ben, nem sokkal halála előtt prágai érsekké nevezte ki IX. Bonifác pápa. A *Processus iudiciarius* még gyakorló kánonjogászként 1386–1389 között készítette el kézikönyvnek szánva a prágai érsekség számára; a műnek ma 15 másolata ismert Európa 12 könyvtárában.⁷⁴

Az eddigi szakirodalom – röviden összefoglalva – a következőket állította: a *Processus iudiciarius Pragensis* legvalószínűbben 1386-ban készült, hat darab – akkor ismert – másolata közül két példány, a Göttingenben és a Königsbergben őrzöttek az elveszett magyar másolat alapján készültek. Az eredeti prágai könyvet Budai János átdolgozta a magyar viszonyoknak megfelelően (a Prága helynevet mindenhol átírta Esztergomra) és azt Pöstyéni Tamás másolta le 1396 körül.⁷⁵ Mindezen adatokból, továbbá, hogy Tamás 1395-ben kezdett a prágai egyetemre járni, adódott korábbi következtetés (értsd Körmendy Kingáé), amely szerint „ha Budai János mint barsi főesperes nem azonnal alapítja a kollégiumot, ami valószínű, és Pöstyéni Tamás nem rögtön az alapítás évében megy Prágába, akkor az 1394-es év látszik a megközelítő alapítási évnék.”⁷⁶ Mindezek fényében tehát a Kollégium alapítása szempontjából a legfontosabb kérdés, hogy hol és mikor történt a másolás? Lássuk először a kiindulási pontot, a kötet kolofonját: „A perrendtartás [másolását] befejezte Márton-nap másnapján Pöstyéni Tamás, a Budai János barsi főesperes és esztergomi kanonok által alapított Krisztus szegényei kollégiumának első diákja, Istennek hála.” (*Finitus est autem iste processus iudiciarius secundo die festi beati Martini confessoris, per Thomam de Pyschan, collegy pauperum Christi, facti per*

69 DF 201240.

70 Személyére összefoglalóan ld. C. TÓTH–LAKATOS–MIKÓ 2014, 233.

71 BUDSKÝ 2009, 255–277, a kéziratok felsorolásával.

72 MHUP I/1. 168, 178.; MHUP II/1. 2.

73 Puchnik vikáriusi működése éppen a prágai érsekség és Vencel cseh király közötti konfliktussal terhelt időszakra esett, Jan Pomuk, a későbbi Nepomuki Szent János, Mikulaš (Nicolaus) Puchnik és Vencel király közti tragikus konfliktusra ld. BUDSKÝ 2010, 767–768.

74 BUDSKÝ 2010, 767., 770.

75 GÁBOR 1912, 309–310.; KÖRMENDY 1983, 7., 17.; MÉSZÁROS 1984, 353.

76 KÖRMENDY 1983, 7.

magistrum Joannem de Buda, archidiaconum Borsiensem et canonicum in ecclesia Strigoniensi, studentem primum, deo gratias.)⁷⁷ A kolofon szerint tehát Pöstyéni Tamás, a Kollégium *primus studense* ismeretlen év november 12-én fejezte be a kötet másolását. A szövegben, mint ahogy az egész kötetben, sehol sem szerepel évszám. A másolás éve egyedül Gábor Gyulánál található meg – amelyet aztán átvettek tőle –, aki azt írta, hogy „körülbelül 1396-ban leíratta az eredetit hazai használatra Budai János barsi főesperes, esztergomi kanonok.”⁷⁸ Véleményét sajnos nem indokolta. Mindezek után további kérdések merülnek fel az elveszett másolattal kapcsolatban. Hol történt a másolás? Prágában vagy Esztergomban? Tulajdonképpen kimutatható-e bármiféle szerepe Budai Jánosnak a perrendtartással kapcsolatban? Itt nem másra gondolunk, mint amit eddig Gábor Gyula cikkét olvasván nem mindenki⁷⁹ gondolt végig: a kolofonban szereplő szöveget már a kezdetektől félreértették és félreértelmezték, azaz Budai Jánosnak tulajdonították a *Processus* szövegét (vö. a göttingeni példány tartalomjegyzékével: *Valde utilis et noviter collectus tractatus secundum stilum modernum de processu iudiciario magistri Johannis de Buda Archidiaconi Borsiensis et canonici in ecclesia Strigoniensi*),⁸⁰ holott ilyenről szó sem esik annak szövegében. Budai János neve a történetbe alapvetően két úton került: szerepel mint a Krisztus-kollégium alapítója, illetve hogy Budai Jánosnak ismerjük egy *Rationale* nevű azóta szintén elveszett munkáját. E két adatból aztán a kutatás azt a következtetést vonta le, hogy a prágai rendtartást a barsi főesperes „magyarította”.⁸¹ Mindezekkel szemben annyi állítható, hogy a *Processust* Tamás másolta le és cserélte ki a cseh helyneveket magyarra. Mindezt az időrend is alátámasztja. Az eredeti kötet elkészültét VI. Orbán pápasága (1378–1389) idejére, azonbelül is 1386 és 1389 közé szokás tenni.⁸² Budai Jánost nemcsak a másolat kolofonja, hanem prágai tartózkodása is kizárja az értelmi szerzők közül: utoljára 1385-ben említik Prágában, 1391-ben már biztosan itthon van. Ellenben Pöstyéni Tamás 1395-ben érkezett meg a városba, ekkora már „híre mehetett” a kötet használhatóságának, s az egyetemista dönthetett úgy, hogy saját későbbi használatára lemásolja azt. (E feltételezés alapvetően azon nyugszik, hogy elfogadjuk, Tamásnak már ekkor kiérlelt céljai lehettek.) A prágai

77 GÁBOR 1912, 310.

78 Uo. 309.

79 Erdő Péter egyértelműen Pöstyéni Tamást nevezi meg a kötet átdolgozójának, amely munka Esztergomban zajlott (ERDŐ 2001a, 93.).

80 GÁBOR 1912, 310.

81 KÖRMENDY 1983, 17–18., Vegyes közlemények. Múzeumi Könyvtári tisztviselők búvárlatai 1885-ben. Csonotosi János göttingeni kutatásai. In: *Magyar Könyvszemle* 10. (1885) 273–275, 274–275. – A Rationale-ra ld. KÖRMENDY 2007, 67–69. – A prágai egyetemen készült magyar vonatkozású kéziratok és könyvek-re ld. HARASZTI SZABÓ S.a.

82 Ld. fentebb! Korábban 1386-ra datálták (GÁBOR 1912, 309.).

másolás mellett két dolog is szól a két példányról készült másolat lelőhelye is: az egyik Göttingenben, a másik Königsbergben maradt fenn, habár nem ismeretes, hogyan kerültek oda, de a legegyszerűbb azt feltételeznünk, hogy Pöstyéni verzióját még ott Prágában lemásolták. A másik, hogy a kolofonban nem szerepel neve mellett fokozat, már pedig ez azt jelenti, hogy az átdolgozást és másolást legkésőbb borostyánkőszorúsi vizsgája előtt, 1399-ben be kellett fejeznie.

Pöstyéni Tamás nemcsak másolt, hanem másoltatott is. Iohannes Balbus népszerű középkori szerző gyakran forgatott „kézikönyvét” másoltatta le és ajándékozta Szent Adalbert esztergomi egyházának. Az ajándékozás bejegyzésének időpontja 1430. április 8-a után,⁸³ ez egyben az utolsó adat személyére.

*

Az alapítás külföldi példaktól eltérő sajátossága: a kollégiumot az esztergomi székesegyházhoz (és káptalanához) kapcsolta Budai János (*in ipsa ecclesia Strigoniensi est Collegium Christi pauperum scholarium studere volentium*).⁸⁴ Ennek egyik oka az lehetett, hogy az alapítás időpontjában az országban nem volt *folyamatosan működő* egyetem.⁸⁵ A székesegyházi iskola és a facultas artium tananyaga elvben azonos volt. Az oktatás színvonala tért el. A székesegyházi iskolában gyakorlati célú oktatás folyt, az egyetemen tudományos képzés.⁸⁶ Az igazi különbséget a tanárok felkészültsége jelentette.⁸⁷ Az esztergomi székesegyház rendelkezett iskolával, könyvtárral.⁸⁸ A scholarisok az esztergomi székesegyházi iskolában olyan szintű oktatásban részesültek, hogy az itt szerzett *artes* műveltséggel külföldi egyetemen felsőfokú szaktanulmányokat lehetett megkezdni, vagy itthon egyházi és világi értelmiségi pályát választani.⁸⁹ Másik fontos tényező az anyagiak. A barsi főesperesség javadalma, a budai házak jövedelme sem Prágában, sem

83 Iohannes Balbus Grammatica. Catholicon A–F. ÖNB Cod. 2295 f. 291r. Ld. KÖRMENDY 2002, 182.

84 KOLLÁNYI 1901, 242.

85 Az óbudai egyetem 1396–1402 között működött ugyan, de 1396 végére tehető, hogy reálisan megkezdhetette oktatási tevékenységét. 1396 után nem említik. Tudomásunk az egyetemről elsősorban Makrai Benedekkel, az 1410 utáni, második óbudai egyetem tanárával kapcsolatos (DOMONKOS 1995, 6–12., vö. KÖRMENDY 1983, 8. 36. jegyz.).

86 KLANICZAY 1976, 156.

87 MÁLYUSZ 1971, 106.

88 KOLLÁNYI 1901, 91–93., 95. – KÖRMENDY 2003, 216–217., vö. MÁLYUSZ 1971, 107–109. – Mályusz Elemér az egyetemi tanítás társadalmi feltételeit tekintve Esztergomot tartotta a legalkalmasabb helynek, mert a gazdag és tekintélyes székeskáptalan mellett három kisebb társaskáptalan is volt. Ők biztosíthatták volna a tanárok javadalmazását. Hiányzott azonban a világi, uralkodói központ, a főváros. „Az érseki udvar és a káptalan fontos tényező, hiányuk eleve megakadályozhatja az egyetemalapítás tervének még a felmerülését is, magukban azonban nem elég erősek alapok, hogy rájuk épüljön az ország egyetlen universitása.” – MÁLYUSZ 1971, 110–111. – A Mátyás-kori egyetem székhelyének kiválasztására ld. KLANICZAY Tibor: Egyetem Magyarországon Mátyás korában, in *Irodalomtörténeti Közlemények* 94 (1990), 577.

89 MEZEY 1979, 190.

Bécsben nem lett volna elegendő a kollégium működéséhez.⁹⁰

Mivel a kollégium statutumait nem ismerjük, külföldi kollégiumok szabályzata alapján rekonstruálhatjuk a működését. Az ismert európai egyetemek mellett létrehozott kollégiumok szabályzata ismeretében az esztergomi kollégium rendje nem sokban különbözhetett a székesegyházi iskola rendjétől. Erre egyetlen példa: a székesegyházi iskola vezetőjének feladatai között szerepelt a scholarisok házirendjének felügyelete. Azt olvassuk a vizitációban, hogy egyetlen scholaris se maradjon ki éjjel, az éjszaka első órája után. A szabályt megszegők a magister elhatározása szerint kapjanak büntetést és elzárást.⁹¹ A freiburgi egyetem mellett alapított Collegium Sapientiae illusztrált statútuma szerint a teljes besötétedéstől a hálólhelyen kellett tartózkodni. A facsimile kiadás 17r oldalán lévő kép alatt olvasható a szabály: a büntetést az előjáró határozza meg, és ezen felül a heti boradagját is megvonják a vétkeztől.⁹²

Budai János halálának pontos dátumát (1427. febr. 4.) a *Capitulare Strigoniense* kalendáriumába jegyezték be.⁹³ Néhány évtized múlva a Collegium Christit is utolérte az alapítványok végzete. Nem érvényesültek az alapításkor meghatározott előírások. Csesztregi Imre *magister artium* barsi főesperes halála (1486) után⁹⁴ 1488/1489-ben Kétházi Pál királyi titkár, Mátyás követe volt a barsi főesperes,⁹⁵ akinek egyetemi tanultságára jelenleg nincs adatunk. A barsi főesperesség javadalmazásá(i)t 1490–1500 között jelenleg nem ismerjük. „Universi scolares collegii Christi pauperum nuncupati in ecclesia Strigoniensi” 1492. júl. 7-én VIII. Ince pápához kérvényt nyújtottak be, nevezzen ki néhány védnököt (*conservator*) az eredeti működési rend helyreállítására.⁹⁶ 1509-ben, Rómában elhunyt Bodrogi Fülöp mindkét jog doktora, római magyar gyóntató.⁹⁷ A nagy javadalomhalmozó egyik javadalmát, a barsi főesperességet,⁹⁸ mivel Bodrogi

90 A bécsi egyetemen fokozatot szerzett erdélyi studensek tanulmányai költségei (45–50 forint) a 15. század közepén megközelítették egy gyulafehérvári kanonok egész évi jövedelmének – 60 forint – összegét (TONK Sándor: Erdélyiek egyetemjárása a középkorban. Bukarest 1979, 115.). – A barsi főesperesség javadalmának összege 1513-ban 80 (arany)forint volt (CAMERALIA II. 1382. sz.). – A római tartózkodás egyetemi beiratkozás nélküli költségeire ld. C. TÓTH 2015b, 33., 102.

91 „Item quod nullus scholaris de nocte discurrat post unam horam noctis, contra facientes incarcerationentur, et puniantur ad voluntatem magistri” – KOLLÁNYI 1901, 93. (A completorium ideje kb. este 8 óra, akkor ez kb. 9 óra.)

92 A Collegium Sapientiae statútuma szerint nyáron este 10, télen 9 óra (KERER 1957., Facsimile f. 17r.).

93 OSzKK Cod. 408. f. IV., kiadását ld. SZABÓ 1864, 306.; DANKÓ 1893, 441.

94 KÖRMENDY 2007, Adattár Nr. 115. – C. TÓTH 2015a, 95–96. 31. táblázat 40. sz.

95 1488-ban secretarius (BÓNIS 1971, 235.; C. TÓTH 2015a, 113–114., 121.), egyetemi tanultságáról nincs adatunk.

96 BEKE 1900, 15.

97 KÖRMENDY 2007 Adattár Nr. 138.

98 A barsi főesperességet csak mint javadalmat kapta II. Ulászlónak tett diplomáciai szolgálataiért. Az 1500-tól szereplő doctor Philippus ő lehet a káptalanban (REG. STRIG. 44., 57. 105. jegyz.).

Rómában halt meg, a pápa Petrus Isvalies reggiói bíboros-érsek, veszprémi püspöknek adományozta.⁹⁹ Adataink alapján azonban ő nem foglalta el (vagy nem tudta elfoglalni) a javadalmat.

Pesti Gergely magister artium, licenciatus decretorum kanonok, a Collegium Christi alumnusa kérésére 1509. december 1-én Thomas Amadeo de Ferrara esztergomi vikárius közokiratba foglalta VIII. Ince pápa 1504. szeptember 12-én kelt bulláit. Másolat csak a közokirat kiállításáról maradt fenn Nyási Demeter vikárius (1514–1525)¹⁰⁰ formuláskönyvében, amelyet az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár Ms II. 507 jelzeten őriz. A f. 190r–191r-on olvasható hitelesítés nem adja meg a bullák tartalmát.¹⁰¹ A kérelmező Pesti Gergely 1493-tól volt a káptalan tagja¹⁰² és a barsi főesperességet fél évvel Bodrogi Fülöp halála után már viselte, noha csak 1513. október 9-én vállalt kötelezettséget az annata megfizetésére javadalma után.¹⁰³ Ezzel ismét egykori *alumnus* lett a barsi főesperes. Nagy valószínűséggel ehhez kapcsolódik a káptalan a határozata „super reformatione Collegii Christi”, amely a középkori vizitáció szövege után szerepel és minden bizonnyal a 16. század első harmadában – talán, mint fentebb már írtuk, 1530-ban – vetették papírra.¹⁰⁴

Freiburgban, a Collegium Sapientiae statutura külön is rendelkezett a könyvtár-ról.¹⁰⁵ Az esztergomi Collegium Christi esetében nem találunk külön utalást a könyvtárra, de ismertek a tulajdonbejegyzéssel ellátott kötetek. A Collegium Christi könyvtárában legalább 50 kötet volt, amelyből jelenleg 8-ról van tudomásunk, hat kézirat, két ősnymtatvány.¹⁰⁶ Két kódexben maradt fenn a könyvtári szám: az Österreichische Nationalbibliothek (ÖNB) Cod. 2146 Johannes Occam, Directorium iuris a 8., a Cod. 1611 Thomas de Hibernia Manipulus florum a 50. kötete volt a könyvtárnak.¹⁰⁷ A

99 ANNATAE, MON. VESPR. IV. cviii–clv. sz., vö. C. TóTH 2015a, 113. 131. jegyz.

100 Vikáriussága 1514. márc. 31. (DL 98386.) és 1525. nov. 3. (DL 35021.) között adatolható.

101 Nyási Demeter formuláskönyve. Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár Ms II. 507, f. 190r–191r. (vö. BÓNIS 1997, 4062. sz.).

102 KÖRMENDY 2007, Adattár Nr. 130.

103 A barsi főesperesség újbóli adományozhatóságának jogcíme, Bodrogi halála, illetve Petrus Isvalies visszavont fizetési kötelezettsége (Annatae, Mon. Vespri. IV. cviii–clv. sz., vö. C. TóTH 2015a, 113. 131. jegyz. 223. sz.). – A barsi főesperesség javadalma ekkor 80 dukát (aranyforint) volt, ami után 35 és 1/5 forintot annátát fizetett 1513. okt. 9-én (CAMERALIA II. 1382. sz.).

104 Statutum super reformatione Collegii Christi. Esztergom PL, AR Lad. 50., nr. 11., f. 56r–56v, vö. KNAUZ 1863, 345–360. 348–349. – KÖRMENDY 1983, 10.

105 KERER 1957, 15–16. Faksimile Ausgabe 44r, 45r, 46r.

106 KÖRMENDY 2003, 218.

107 KÖRMENDY Kinga: A Budai II. gyűjtemény esztergomi vonatkozású kódexei. In: *Magyar Könyvszemle* 116. (2000), 351–356, 352.

kódexek egy kivételével 1686 után Budáról kerültek Bécsbe, a Hofbibliothekbe.¹⁰⁸ Két ősnymtatványt 1543. aug. 10., Esztergom várának eleste után a menekülő kanonokok vitték magukkal, és több tulajdonoson keresztül jutottak mai őrzési helyükre. Ezek egyike van itthon, az Országos Széchényi Könyvtárban.¹⁰⁹

A köteteket a következő könyvtárak őrzik:

Bratislava, Kapitulská knižnica 1¹¹⁰

Budapest, Országos Széchényi Könyvtár 1¹¹¹

Wien, Dominikanerkonvent 1¹¹²

Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Handschriften- und Autographensammlung 5¹¹³

A fennmaradt 8 kötet műfaji megoszlása a következő:

Biblia: 1 kötet¹¹⁴

Theologia: 2 kötet bibliamagyarázat + 1 kötet az ókeresztény irodalomhoz tartozik¹¹⁵

Universitaria et scholaria

Artes 2¹¹⁶

108 Wien, Dominikanerkonvent, Cod. Praed. 107/73. Ld. a 116. jegyzetet!

109 Biblia cum postillis Nicolai de Lyra, Nürnberg, 1487, OSzK Inc. 283b. Ld. a 115. jegyzetet!

110 BIBLIOTHECA HUNGARICA II. Nr. 2432.

111 BIBLIOTHECA HUNGARICA I. Nr. 1039.

112 BIBLIOTHECA HUNGARICA I. Nr. 25.

113 ÖNB Cod. 1215. (BIBLIOTHECA HUNGARICA I. Nr. 98.) – ÖNB Cod. 1611. (BIBLIOTHECA HUNGARICA I. Nr. 109.) – ÖNB Cod. 2146. (BIBLIOTHECA HUNGARICA I. Nr. 122.) – ÖNB Cod. 3992. (BIBLIOTHECA HUNGARICA I. Nr. 170.) – ÖNB Cod. 5051. (BIBLIOTHECA HUNGARICA I. Nr. 195.)

114 ÖNB Cod. 1215. (BIBLIOTHECA HUNGARICA I. Nr. 98.) – A Biblia szövegének mintapéldánya az oktatáshoz kapcsolódott. A f. 224r–v oldalon Hrabanus Maurus (780 körül –856) a Karoling kor kiemelkedő iskolaszervezőjének két levele olvasható, amelyben Jámbor Lajos királynak és Geroldnak, a királyi palota archidia-kónusának kifejtette a Biblia (historia) magyarázatának fontosságát és módszerét. KÖRMENDY 1996, Nr. 85. – Knauz Nándor még a bécsi (!) Krisztus Társulat kódexének tartotta. Ld. KNAUZ Nándor kutatási feljegyzését: Esztergomi vonatkozású kéziratok a bécsi könyvtárban. MTAKK MS 4543/5 f. 1.

115 Nicolaus Dinkelsbühl, Commentarius in librum Sententiarum. 15. sz. ÖNB Cod. 3992. (BIBLIOTHECA HUNGARICA I. Nr. 170.) a bécsi egyetemhez kapcsolódik (KÖRMENDY 1983, 19.). – Biblia cum postillis Nicolai Lyra et expositionibus Guillelmi Britonis. Nürnberg, 1487. 3. köt. ISTC ib00614000. OSzK Inc. 283/b. (Bibliotheca Hungarica I. Nr. 1039., KÖRMENDY 1983, 16–17.) – Lactantius, Opera.Venezia, 1472. ISTC il00010000. Bratislava, Kapitulská knižnica Philos. 222. (BIBLIOTHECA HUNGARICA II. Nr. 2432., KÖRMENDY 1983, 16.).

116 Thomas de Hibernia, Manipulus florum. 14 sz. ÖNB Cod. 1611. (BIBLIOTHECA HUNGARICA I. Nr. 109.) – A kötet a 15. században került az esztergomi Collegium Christi könyvtárába. A kollégium egyik tagja baloldali

Kánonjogi kézirat volt a könyvtár első köteteinek egyike. A már említett 8. sorszámmot viseli az előtábla belső oldalán Johannes Occam Directorium iuris c. művének 14. század végi kézírata, ma az ÖNB Cod. 2146 jelzetű kódexe, amelynek 278ra–340vb oldalait Esztergomban másolta Temlinus/Tamás 1395 körül.¹¹⁸ Az ÖNB Cod. 5051 jelezetű, Commentaria in libros quinque Decretalium kötetében a f. 470v-n olvasható explicit szerint *Symon Darwas de Hanwa magister artium* másolta 1451-ben Padovában.¹¹⁹ A kötetben a Collegium Christi egykorú possessorbejegyzése van. Hanvai Darvas Simon esztergom-szenttamási prépost volt 1453. máj. 4.–1456. aug. 17.¹²⁰ Az ÖNB Cod. 4169 jelzetű kötetében¹²¹ *Symon Darwas* kézírása segített hozzá *Jacobus de Zochis*nak,¹²² a dekretálisok II. könyvéhez, valamint a *Clementinae* egyes részeihez fűzött kommentárjait tartalmazó kódex, mint padovai magyar studensek kéziratának

lapszámozással látta el a kéziratot, valamint a ff. 366r–368v-n lévő mutatóhoz odaírta a megfelelő lapszámokat. Az ő kezétől származik az első kötetstábla belső előzéklapján lévő könyvtári szám (50) is (Körmendy 2000, 352–353.; KÖRMENDY 2007, 77.; KÖRMENDY 2010, 699–706., 704–705.). – I. Buridanus, *Questiones librorum physicorum*. 14/15. sz. Wien, Dominikanerkonvent, Cod. Praed. 107/73. (BIBLIOTHECA HUNGARICA I. Nr. 25.) Ld. 136. jegyzet.

117 I. Occam, *Directorium iuris*. 14/15. sz. ÖNB Cod. 2146. (BIBLIOTHECA HUNGARICA I. Nr. 122., KÖRMENDY 2000, 352.) – *Commentarius in libros V Decretalium*. 1451. ÖNB Cod. 5051. (BIBLIOTHECA HUNGARICA I. Nr. 195., KÖRMENDY 2007, 77–78.)

118 A f. 340v explicitje szerint „*in vigilia beati michaelis [szept. 28.] in castro Strigoniensi*” fejezte be a kiegészítést. – Mályusz Elemér lehetségesnek tartotta a Biblia (ÖNB Cod. 1215) másoló Temlinus és I. Occam, *Directorium iuris* (ÖNB Cod. 2146) c. művét másoló Temlinus/Thomas azonosságát Pöstyéni Tamással MÁLYUSZ 1971, 333.). – A Biblia első részének kiegészítő másolását (f. 148v–152v) 1394. okt. 17 én fejezte be Temlinus (f. 152v „*in vigilia beati Luce evangeliste*”). A *Directorium* kiegészítésének befejezése lehetséges volt 1394. szept. 28-án, a Bibliában a nyolc oldalt lemásolhatta ezután három hét alatt Temlinus/Thomas. – Pöstyéni 1495 októberétől tanult Prágában. Abban az esetben lenne csak bizonyítható a másoló Temlinus/Tamás azonossága Pöstyénivel, ha a *Processus iudiciarius* eredeti kézírata fenn maradt volna, és összehasonlítható lenne a kezek írása. Ez a kézirat azonban ma nincs meg, csak 15. századi másolatokból ismerjük, vö. GÁBOR 1912, 308–313. – Az 1394–1396 körüli scriptori tevékenységek a jelenlegi adatok alapján nem zárják a ki a feltételezett személyazonosságot, de nem is bizonyítják. – A névhasználat azonban (Temlinus/Thomas) érv lehet a feltételezéshez annyiban, hogy a scriptor származási helyére is utal. A névalakok okleveles anyagban Északnyugat-Magyarországon fordulnak elő a középkorban. Pöstyén ezen a területen van. Ld. 1375. Bazini Sebus fia és Péter fia János fia Temlinus (BOROSY 2005, 70.). – Az okleveles anyagban leggyakrabban előforduló korabeli Tamás/Temlinus Szentgyörgyi Tamás/Temlin várnagy 1375. X. 17., később, 1378–1382 között tárnokmester (ENGEL 1996, I. 38., 328.); 1382: Templinus magister tavernicorum (FEJÉR IX/7. 450.).

119 KÖRMENDY 2007, 77–78., 88.

120 C. TÓTH 2015a, 59–62., 133. 11. sz. – Kánonjogi doktori fokozatára csak az 1453. máj. 4-i káptalani ügyvédi vallásból van adatunk (C. TÓTH 2015a, 57. 121. jegyzet).

121 BIBLIOTHECA HUNGARICA I. Nr. 177.; KÖRMENDY 2007, 120–121.

122 A f. 51v-n *Fraternitas* fejezethez (X 2. 20. 19.) kapcsolódó kommentárban: „*Egregius dominus Zochiis (!) (...) quam legit in studio padwano (!)*”.

azonosításához,¹²³ és így az esztergomi egyház 1543 előtti állományába sorolhattuk.¹²⁴ Az elől csonka kézirat a 18. században új kötést kapott, így minden nyomot elvesztettünk korábbi tulajdonosára. Ha nem is rendelkezünk a kötet esetleges Collegium Christi possessorságának bizonyítékával, mindenképpen erősíti a padovai egyetem hatását a kollégium és a káptalan barsi főespereseinek kánonjogi tanulmányaiban.¹²⁵ Mindkét kötetben magyar nyelvű bejegyzések is vannak.¹²⁶

A két kánonjogi kéziratot Hanvai Darvas Simon kézírásán kívül összefűzi *Jacobus de Zochis* padovai professzor tanári tevékenysége is, aki Padovában 1427/29-től a kánonjog rendes tanára volt.¹²⁷ IX. Gergely pápa dekretális gyűjteményének, a *Liber Extra Omnis utriusque sexus* kezdetű kánonjához fűzött kommentárjáról (*Canon, omnis utriusque sexus disputatum ac repetitum*) kéziratának végén Hanvai Darvas Simon lejegyzett egy összefoglalást.¹²⁸ A gyóntatással és feloldozással, azaz a lelki gondozással kapcsolatos kommentár elterjedtségét az egyetemi előadásairól készített tanítványi jegyzetek tanúsítják. A gyakorlatban való alkalmazását pedig az bizonyítja, hogy nyomtatásban is megjelentették már 1472-ben.¹²⁹ Hanvai Darvas Simon *Jacobus de Zochis* dekretális magyarázatairól készített jegyzeteit még Padovában tanulmányozhatta tanulótlarsa Kozárdi László barsi főesperes,¹³⁰ aki utóda is lett az esztergom-szenttamási prépostságban (1456–1472).¹³¹ A kéziratot Hanvai Darvas Simon halála, 1456 után szerezhette meg a Collegium Christi könyvtára számára.¹³²

123 A f. 85r–86v-ra Hanvai Darvas Simon egy glosszát másolt, és az ő lapszéli jegyzetei találhatók a kódex több oldalán.

124 KÖRMENDY 2003, 217. 57. jegyz.

125 Vö. C. TÓTH 2015a, 60–62.

126 Cod. 5051 f. 53r-n „*zegeu teologosok*” megjegyzés a Liber Extra Quanto de benignitate fejezetéhez (X 1. 4. 4). – Cod. 4169 f. 141r-n Zochius kommentárjáról az eskütelletel kapcsolatban az Ex litteris vestris fejezetnél a másoló véleménye tanáráról és a másoltakról: „*Iambor vagi io chokiis.*” (X 2. 24. 32.) Ugyanettől a kéztől a f. 94r-n az áthúzott „*sequitur non aliud*” bejegyzés után: sekijel Maria, ami a X 2. 21. 7. fejezet kommentárjának másolási problémájához kapcsolódott. – További, a másolással kapcsolatos magyar ny. bejegyzések: Cod. 4169 f. 12v-n „*nem vala más sexterno*” megjegyzéssel indokolta az ívfűzet lapszámainak változását. A f. 230r-n „*meg faradeg leher es yere haza hethij*”. Benedictus de Hethe (Héti Benedek) egri kanonok 1451. júl. 20-án tette le doktori vizsgáját Padovában (Kovács 1983, Nr. 47.). – Hanvai Darvas Simonnal, Bencenci Jánossal, Szász Györggyel és Barius Miklóssal együtt tanú volt Lippai Mihály padovai doktorrávatásán (VERESS 1915, 8.). – Lippai és az esztergomi káptalan „*padovai baráti körére*” ld. C. TÓTH 2015a, 62.; vö. KÖRMENDY 2016, 199–210.

127 SCHULTE 1877, 327–328.; BELLONI 1986, 293.

128 Cod. 5051 számozatlan f. [472]v „*Dominus Iacobus Czokiis in repetitione c[anon] omnis utriusque sexus ... ut in dicta repetitione*”.

129 Padova, 1472. ISTC iz00028000 – Magyarországi példányai: Budapest, MTAK Inc. 498., Győr, Szemináriumi Könyvtár Ö IV. 12. (SAJÓ–SOLTÉSZ 1970, Nr. 3550.).

130 1450. okt. 19-én Hanvai Darvas Simonnal együtt tanú volt Barius Miklós doktori vizsgáján (VERESS 1941 407–408.; KÖRMENDY 2007, Adattár Nr. 93.; C. TÓTH 2015a, 61–62., 135. 17. sz.).

131 C. TÓTH 2015a, 135. 17. sz.

132 Hanvai Darvas Simon kódexében f. 470 utáni harmadik számozatlan, letépett folio versóján egy obligatio

Könyvtári számát az újrakötés miatt nem ismerhetjük.

A 8 fennmaradt kötet – az 50 kötetet véve alapul – az egykori könyvtár 16 %. Az egyetemi tanulmányokhoz 6 kötet kapcsolódik. A tudománysszakok képviselője egyensúlyt mutat. A felsőfokú szaktanulmányok előfeltétele volt az artes tananyagának elsajátítása.¹³³ Az ars fakultás tananyagát 2 kötet képviseli.¹³⁴ Egyikük, a kollégiumnak a bécsi Dominikanerkonventben őrzött Buridanus kötete, a bécsi egyetemen folytatott, az alapítás első évtizedeihez kapcsolódó kézírata.¹³⁵ Az egyetemi oktatáshoz kapcsolódó kánonjogból 2,¹³⁶ teológiából 2¹³⁷ kötet maradt fenn. A keresztény Cicero, Lactantius teológiai műveinek ősnymtatvány kiadása¹³⁸ már a humanizmus hatását képviseli a Collegium Christi tagjainak olvasmányai között.¹³⁹

Összesítve a Collegium Christi *alumnusai*,¹⁴⁰ és a barsi főesperesek¹⁴¹ bizonyítható tanulmányi adatait, egyetemi fokozatait a következő eredményt kapjuk: *doctor decretorum* 3 (Pöstyéni, Váradi, Kozárdi), *licenciatus decretorum* 2 (Budai, Pesti) és *magister artium* 1 fő (Csesztregi).¹⁴²

Ha összevetjük a Collegium Christi könyvtárából fennmaradt kötetek tanúságát tagjainak egyetemi tanulmányaival azt tapasztaljuk, hogy a fennmaradt kötetek a felsőfokú tanulmányok *mindegyik ágát* képviselik, a kollégium *scholarisainak* többsége azonban *kánonjogot tanult*.¹⁴³ A barsi főesperesek fokozatot egy kivétellel mind *olasz*

töredéke olvasható: „*obligor magistro Symoni (...) manu propria fateor (...)*” a folytatást letépték, valószínűleg nem véletlenül. Párhuzamként akár egy könyvkölcsönzési elismervényre is gondolhatunk: „*Ego magister Nicolaus Karol frater me recepit a domino domino custode unum librum ecclesie super Decretum*” – SOLYMOSSI 2002, 49.

133 Az egyetemi tanulmányok rendszerére ld. TONK 1979, 97.

134 Ld. 116. jegyzetet!

135 KÖRMENDY 1983, 19.; KÖRMENDY 2007, 77.

136 Ld. 117. jegyzetet!

137 Ld. 115. jegyzetet!

138 Uo.

139 Az esztergomi egyház possessorbejegyzésével szintén egyetlen humanista mű maradt fenn, egyetemi használatból. Diogenes Laërtius, *Epistole*. Trad. Franciscus Aretinus. (BIBLIOTHECA HUNGARICA I. Nr. 26., KÖRMENDY 1998, 138–145., vö. C. TÓTH 2015a, 105.).

140 A kollégium bizonyítható alumnusai Pöstyéni Tamás *doctor decretorum*, Pesti Gergely *magister artium*, *licenciatus decretorum* fokozattal rendelkeztek. Pöstyéni Tamás még Budai János életében szerzett kánonjogból doktori fokozatot (KÖRMENDY 2007, Adattár Nr. 68.); Pesti Gergely Ferrara, 1489. (KÖRMENDY 2007, Adattár Nr. 130.).

141 Kivéve Bodrogi Fülöpöt, aki királyi szolgálataiért kapta a barsi főesperesi javadalmat.

142 Ld. a barsi főesperesek listáját a Függelékben!

143 Hasonlóan a káptalan egyetemet járt tagjainak többségéhez (KÖRMENDY 2007, 242–243. IV/a-b. táblázat). – A fennmaradt kötetek összetétele is ezt mutatja. A kánonjogi tanulmányokhoz (Universitaria et scholaria) kapcsolódó kötetek azonban nagyobb számban (6 db.) maradtak fenn a székesegyházi könyvvállományban, mint a Collegium Christi könyvtárából (KÖRMENDY 2003, 221. 94. jegyz.).

egyetemen szereztek.¹⁴⁴ Ők is erősítik annak a mondásnak az érvényességét, amelyet az esztergomi vikáriusi bíróság Mohács előtti protokollkönyvében különböző bírósági feljegyzések között olvashatunk: „*Dilige Decretum, si desideras ... canonica[tum]*.”¹⁴⁵

A Collegium Christi, mint önálló, egyetemi tanulmányi intézmény, megközelítőleg 130 évnyi önállóság után azzal szűnt meg, hogy az alapítványt elválasztották a barsi főesperesség-(jövedelmei)től.¹⁴⁶ 1526-ban, az akkori barsi főesperes, Liptai Péter,¹⁴⁷ akinek egyetemi tanulmányairól szintén nincsenek adataink, a török előrenyomulás miatt a Collegium Christi tőkéjét a bécsi egyetemhez csatolta, a felügyeletet pedig az esztergomi káptalanra ruházta át. Esztergom 1543-tól török uralom alatt volt. Ezzel az európai kultúra intézményes formái Esztergomban 1683-ig megszűntek. Az érseki és káptalani székhely Nagyszombat lett, ahol a káptalani iskolát 1554-ben már humanista gimnáziumként szervezte újjá Oláh Miklós.¹⁴⁸ A Collegium Christi tőkéje 1569-től, szinte nyomtalanul beolvadt a bécsi egyetemen tett esztergomi érseki, kanonoki alapítványokba.¹⁴⁹

Az esztergomi káptalanban a kánonjogi jártasságot is kívánó főesperesi javadalmások közül „azt látjuk, hogy csak a barsi főesperesség emelkedik ki a tanult főesperesek tekintetében. Ennek magyarázata egyértelműen a Collegium Christi működése.”¹⁵⁰ Erről együtt tanúskodnak a székeskáptalan kánonjogi fokozattal rendelkező barsi főesperesei, és – a megsemmisült vagy reményeink szerint még lappangó társaik nevében is – a fennmaradt kéziratok.

*

144 Váradi Albert (György fia) Bécsben (C. TóTH 2015a, 147. 49. sz.).

145 Szeresd (válaszd) a Decretumot, ha kanonokságot kívánsz! – Hasonló szempontból idézi ERDŐ 2001b, 135.

146 Ennek jelentőségére ld. MÁLYUSZ 1971, 96–97. 145. jegyz.; Uő. 1984, 224–225.

147 1518. jún. 16-án már esztergomi kanonok (REG. STRIG. 125.).

148 1558-tól az egyetem ars fakultásán oktatott filozófiai tantárgyakat is taníttatta (MÉSZÁROS 1981, 62–64., 70.).

149 Oláh Miklós alapítványt tett azoknak a szegény sorsú tanulóknak, akik egyetemi tanulmányaikkal a papi hivatalra akartak felkészülni „... *qui sacris initiari et sacerdotes esse volunt*” (FRAKNÓI 1873, 208–212.). – 1569. dec. 9-én a bécsi egyetem Oláh alapítványát a Collegium Christi tőkéjéhez csatolta, és Olahianum stipendium címmel kezelte. Ettől az időponttól kezdve beszélhetünk a hazai papnevelés intézményes támogatásáról, amivel Oláh Miklós a reformáció térhódítását kívánta megakadályozni (KÖRMENDY 1983, 10. 68. jegyz.).

150 C. TóTH 2015a, 100. – Nem rendelkezünk adatokkal a Collegium Christi a székesegyházi iskolában tanult, vagy valamelyik közeli egyetem (Bécs, Krakkó) ars fakultásán csak egy-két évig tanuló, kanonoki javadalmat nem nyert tagjairól. Ők lehetettek a „clericus chori” a székeskáptalanban, ha az egyházi pályát választották, akkor a prebendáriusok csoportjába tartoztak. Tevékenységükre elsődleges forrás lehet az esztergomi székeskáptalan hiteleshelyi levéltárának anyaga (vö. KOLLÁNYI 1901, 99–101, MEZEY 1979, 176.; C. TóTH 2015a, 31.).

FÜGGELÉK

*Az esztergomi székeskáptalan barsi főesperesei 1396 és 1526 között*¹⁵¹

János (Budai Márk fia)¹⁵²

1396. IX. 18. (ZsO I. 4518. sz.) ➞ †1427. II. 4. (OSzKK Cod. Lat. 408. 1^v.)¹⁵³
mag. art. (1385), bacc. in decr. (1385)

Albert (Váradi György fia)¹⁵⁴

1432. X. 13. (MWRF I. 44.)¹⁵⁵ ➞ 1447. I. 13. (DF 235585.)
licenc. in decr. (1432), doct. decr. (1434)

László (Kozárdi)¹⁵⁶

1450. X. 19. (VERESS 1915, 10.) ➞ 1456. VIII. 17. (DF 237483.)
doct. decr. (1453)

Gergely (Budai)¹⁵⁷

1458. V. 25. (DF 237504.) ➞ 1482. X. 15. (DL 102858.)
mag. art. (1452), licenc. in decr. (1459)

Imre (Csesztregi)¹⁵⁸

1483. VIII. 29. (DF 236550.) ➞ 1486. VIII. 30. (EFB 148. = DF 238101.)
mag. art. (1460), bacc. theol. (biblicus, 1471)

Pál (Kétházi)¹⁵⁹

(1488. III. 23.)¹⁶⁰ ➞ 1489. VII. 14. (MDE IV. 59.)¹⁶¹
királyi titkár (1488)¹⁶²

151 Kivonat C. TóTH Norbert: Az esztergomi székeskáptalan archontológiája című kéziratából.

152 Vö. KÖRMENDY 2007, Adattár 57. sz.

153 Kiadása: SZABÓ 1864, 306.; Dankó 1893, 441.

154 Vö. KÖRMENDY 2007, Adattár 85. és 190/90. sz., C. TóTH: Az esztergomi székeskáptalan a 15. században. I. rész. 2015, 147. 49. sz.

155 „archidiaconus et canonicus ecclesie Strigoniensis”

156 Vö. KÖRMENDY 2007, Adattár 93. sz., C. TóTH 2015a, 135. 17. sz.

157 Vö. KÖRMENDY 2007, Adattár 103. sz., C. TóTH 2015a, 129. 2. sz.

158 Vö. KÖRMENDY 2007, Adattár 115. sz.

159 Vö. C. TóTH 2015a, 113–114.

160 FRANKÓI 1899, 874.

161 1490. febr. 22. és 1492. nov. 22. között szabolcsi főesperes volt (C. TóTH Norbert 2015c, 48–71. 59.), majd 1494-től haláláig, 1501/1502-ig esztergomi nagyprépost (DF 208852., EFB 207. = DF 238170.).

162 BÓNIS 1971, 235.

Fülöp (Bodrogi)¹⁶³

(1500. VI. 16. [REG. STRIG. 63.])¹⁶⁴ ➞ 1509. X. 1. c. (MON. VESPR. IV. 179.)
mag. art. (1476), doct. decr. (1496)

Péter (Isvalies) bíboros

1509. X. 1. (MON. VESPR. IV. 179.)¹⁶⁵
veszprémi püspök (1503–1511)

Gergely (Pesti)¹⁶⁶

(1510. IV. 23. [REG. STRIG. 87.])¹⁶⁷ ➞ (1522. VI. 20. [REG. STRIG. 147.])¹⁶⁸
licenc. in decr. (1489), a collegium Christi alumnus-a (1509), presidens-e (1512)¹⁶⁹

Péter (Liptai)

(1523. VI. 15. [REG. STRIG. 153.])¹⁷⁰ ➞ (1527. V. 17.) [REG. STRIG. 172.])¹⁷¹

163 Vö. KÖRMENDY 2007, Adattár 138. sz.; FEDELES 2005, 332/48. sz.

164 A csévi rév osztása során a „barsi” mellé odaírták, majd kihúzták, hogy doctor Philipus (vö. REG. STRIG. 57. 105. jegyzettel is). – 1509 Szent Adalbert ünnepének nyolcada alatt (ápr. 23–30.) a távollévők között sorolták fel a barsi főesperest (REG. STRIG. 83.).

165 A Rómában elhunyt Bodrogi Fülöp halálával megüresedett főesperességet adta neki a pápa. Kérdéses, hogy ténylegesen el tudta-e foglalni, mivel a pár évvel későbbi adat szerint az annatát sem fizette meg utána, illetve közvetetten Pesti Gergely már 1510 tavaszától kimutatható a tisztségben (ld. a következő jegyzeteket).

166 Vö. KÖRMENDY 2007, Adattár 130. sz.

167 1510 Szent Adalbert ünnepének nyolcada alatt (ápr. 23–30.) a „barsi” (főesperes) jelen volt, illetve a kisbarsi tizedek osztásakor Pesti Gergely neve külön nem szerepel a listában, valamint a mondott ünnepen távollévők között sem sorolták fel (REG. STRIG. 87.). Jóllehet az 1510. jún. 15-én választott tizedszedők között Pesti Gergely nevét a méltósága megnevezése nélkül tüntették fel (Uo. 86.), de – ez amellett, hogy általános volt – a neve után álló etc. utalhattak főesperességére. – A pápa a Bodrogi Fülöp halálával megüresedett – és mivel Isvalies Péter nem fizette meg a főesperesség után járó annatát – 1513. aug. 13-án Gergelynek adta a javadalmat (CAMERALIA II. 1382. sz.). – Az első minden kétséget kizáró adat méltóságviselésére: 1512. aug. 26. (VÉGH 2006–2008.).

168 Név nélkül, csak mint „barsi” (főesperes) szerepel a csévi rétek osztásánál, de mivel ugyanebben az osztásban az utóda, Liptai Péter neve is feltűnik (REG. STRIG. 148.), így minden bizonnyal még Gergely viselte a főesperesi címet. – Az utolsó ismert okleveles adat méltóságviselésére: 1520. jún. 11. (DL 107228.).

169 VÉGH 2006–2008, II. 157/556. sz.

170 Liptai Péter neve nem szerepel a csévi rétek osztásában, vö. a 169. jegyzettel!

171 Mint „barsi” (főesperes) szerepel a kisbarsi tizedek felosztásában.

